

Konverents “Traditsioonilised kampsunid Läänemeremaades”

Ave Matsin

The International Crafts Conference ‘Traditional Knitted Sweaters around the Baltic Sea’ was held on the initiative of the Department of Estonian Native Crafts of the University of Tartu Viljandi Culture Academy from 16–18 May 2013. During its three days, the conference focussed on the kinds of sweaters that have historically been knitted around the Baltic Sea and how they reflect our common history. Almost all craft researchers who delivered presentations came to the same conclusion: the tradition of our knitted sweaters started from the knitted silk night sweaters exported from England in the 16th century, which people in the Nordic countries started copying using local materials. The function of the sweater changed from nightwear to an everyday piece of clothing.

The conference was attended by around a hundred foreign guests from the Shetland Islands, Denmark, Sweden, Finland, Norway, Latvia, Germany and the United States, plus more than a hundred guests from Estonia. The heads of the national central folk art and craft unions of Finland and Sweden also attended, as Estonia handed the status of the lead state of the Nordic Folk Art and Craft Association over to Finland at the conference.

Approximately 450 people attended the Omamood 2013 fashion show, which took place on the first day of the conference. The second international competition in knitting whilst walking, ‘Walk & Knit’, was also held within the scope of the conference. The success of the conference is a good reason to start planning new international events. This model – where the same event includes looking back at historical items, while considering the implementation of this knowledge in contemporary creations – fulfils the mission of the Department of Estonian Native Crafts and will help to inspire our crafts circles.

Keywords: sweaters, knitting, Nordic Folk Art and Craft Association

16.–18. maini 2013 toimus Viljandis TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia rahvusliku käsitöö osakonna eestvedamisel rahvusvaheline käsitöökonverents “Traditsioonilised kampsunid Läänemeremaades”. Kolme päeva jooksul kõneleti sellest, milliseid kampsuneid on Läänemere-äärsetes maades ajaloolistelt kootud ja kuidas need peegeldavad meie ühist ajalugu naabritega. Ühiselt otsiti vastust küsimusele, kuidas kasutada seda pärandit tänapäeva loome-ettevõtluses.

Foto 1. Rahvusliku tekstiili eriala üliõpilane Sigrīd Talviste enda kavandatud ja valmistatud muhainelises kampsunis. Juhendaja Riina Tomberg. Foto Sandra Urvak.

Foto 2. Rahvusliku tekstiili eriala üliõpilane Eve Varik enda kavandatud ja valmistatud pikk - kuubede kaaruspaeltest inspireeritud kampsunis. Juhendaja Riina Tomberg. Foto Sandra Urvak.

Konverentsil osales sadakond väliskülast Shtlandilt, Taanist, Rootsist, Soomest, Norrast, Lätist, Saksamaalt ja Ameerikast ning lisaks üle saja külalise Eestist. Teiste hulgas olid kohal ka Soome ja Rootsi riiklike käsitöö keskseltside juhid, sest konverentsi raames andis Eesti Soomele üle Põhjamaade Käsitööliidu juhtriigi staatuse.

Konverentsi korraldamise mõte tekkis juba 2004. aastal, kui konverentsi peakorraldaja, VKA lektor ja tekstiilikunstnik Riina Tomberg kaitses Eesti Kunstiakadeemias magistritöö Eesti traditsioonilistest kampsunitest. Tema uurimistöö tulemusena selgus, et mitmetel meie kampsunitel on ridamisi meretaguseid sõsaraid. See omakorda ärgitas tegema “sugulaste kokkutulekut”, selgitamaks, kuidas ajavood seda argist eset mööda Läänemerd on pillutanud.

Lisaks ettekannetele toimus konverentsi raames ka rida eriilmelisi sündmusi: rahvuslikust silmkoest inspireeritud moetendus OmaMood, kudumisvõistlus “Käi ja koo” ning traditsiooniline Heimtali käsitöölaad. Konverentsi ajal oli Kondase keskuses üleval Muhu Muuseumi näitus Muhu saare rahvarõivakampsunitest. Koostöös Eesti Rahva Muuseumi ja Heimtali laadaga eksponeeriti Heimtalis ERMi kogude põhjal koostatud näitust silmkoelistest kampsunitest.

Ettevalmistus kestis ligi aasta: nii TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia kui Tartu Kõrgema Kunstikooli tekstiilitudengid uurisid aasta jooksul lähemalt meie silmkoelist tekstiilpärandit. Sellele toetudes valmisid moekollektsioonid, mis tulid esitlusele OmaMoe etendusel. Eesti Rahva Muuseumi teadur-kuraator Reet Piiri kogus kokku ja andis välja ERMi esemekogude põhjal koostatud ülevaate Eesti kampsunipärandist, kirjastus Eesti Loomeagentuur andis kordustrükina välja rahvusliku tekstiili õppejõu Riina Tombergi uurimuse “Vatid, troid, vamsad – silmkoelisi kampsuneid Lääne-Eesti saartelt”.

Konverentsi esimesel päeval toimunud moeetendust Omamood 2013 külastas hinnanguliselt 450 inimest. Etenduse populaarsus kasvab aasta-aastalt – Pärimusmuusika Aida suur saal oli rahvast täis. Esitletud kümne kudumikollektsiooni eriilmelisus pakkus rõõmu paljudele vaatajatele: kõrvuti konverentsi peakorraldaja Riina Tombergi gootilike mees-temantlitega hõljusid laval ka pitskoelised pruudikleidid, viimaste autoriks Viljandi oma moekunstnik Lee Reinula. Rahvakunstist purskuv värvirööm ja glamuurne materjalikasutus peegeldus mitmete üliõpilaste ja õppejõudude kollektsioonides.

Konverentsi teise päeva põhiettekannete raames otsiti Läänemere-äärsete maade traditsiooniliste kampsunite ühiseid juuri. Pea kõik ettekannetega esinenud käsitöö-uurijad ja teadlased Soomest, Rootsist, Norrast, Taanist, Shetlandilt ja Lätist olid ühisel seisukohal, et meie silmkoeliste kampsunite traditsioon on alguse saanud 16. sajandil Inglismaalt eksportartiklina välja veetud siidist kootud öökampsunitest, mida hakati ajapikku Põhjamaades kohalikest materjalidest järgi kuduma. Kampsuni funktsioon muutus ööpesust igapäevaseks rõivaesemeks. Kampsunite laialdast levikut võis täheldada eelkõige rannikuäärsetes piirkondades, kus kampsun oli meremeeste riietuse oluliseks osaks. Nii võibki Kihnu “kuulikindla” kampsuni analooge leida Rootsi lääneranniku ja Fääri saarte rõivastuses. Muhu meestekampsunid sarnanevad Norra ja Läti lääneranniku meremeeste rõivastusega. Sarnasusi leiame ka naiste kampsunitel: Muhu naiste “nipiga vatid” on väga sarnased Läti kuralaste kampsunitega, Ruhnu naiste valged koekirjalised kudumid meenutavad aga kõige enam sajanditetaguseid siidist öösärke.

Konverentsi kõige värvikamaks esinejaks osutus Norra tekstiilidisainer ja -uurija Annemor Sundbø, kelle huvi silmkoeliste kampsunite vastu algas saatuse tahtel kaltsuhunnikust. Nimelt soovis ta 1980. aastate alguses minna praktikale väikesesse Norra villavabrikusse. Omanik lubas ta vastu võtta tingimusel, et Annemorist saab vabriku omanik. Vabriku juurde kuulus ka taaskasutusse minev 17-tonnine villaste rõivaesemete kuhil, mis lähemal vaatlusel osutus kultuuriajaloo ja kudumismustrite varaaidaks: see peitis endas ridamisi vanu ja haruldasi kampsunikatkeid. Oma ettekandes näitas Annemor ilmekalt, kuidas vanad maalid ja fotod võivad muutuda kõnekateks uurimisallikateks. Kõrvutades neid räbala-hunnikust leitud katketega, on tal õnnestunud rekonstrueerida rida haruldasi ajaloolisi kampsuneid ja kasutada kogutud ainekuid uute toodete valmistamiseks.

Foto 3. Norra tekstiilidisainer ja -uurija Annemor Sundbø.
Foto Sandra Urvak.

Foto 4. Valik ajaloolistest kampsunileidudest. Annemor Sundbø foto isiklikust kampsunikogust.

Foto 5. Vana hea komme kõndides kududa. Pildistatud 1948. aastal Kihnus Lemsikülas. ERM Fk 1106:12.

Lisaks toimus konverentsi raames II rahvusvaheline käies kudumise võistlus “Käi ja koo”. Sündmuse korraldajate, rahvusliku tekstiili eriala taustaga Viljandi Lossi Gildi käsitöömeistrite sõnul on üheks eesmärgiks kudumise (ja ka laiemalt käsitöö tegemise) “avalikustamine”. Paljud naised tegelevad kudumisega koduseinte vahel, kuid ei söanda vardakotti kaasa võtta loengusse, koosolekule või seminarile, kus palju kasulikku aega lihtsalt paigal istudes möödub. Meie esiemad oleksid sellist näiliselt tegevusetult istumist vägagi pahaks pannud, kuid tänapäeval kiputakse pigem viltu vaatama neile, kes avalikus ruumis vardad välja võtta julgevad. Sellest, et varrastel on kõikjal kootud, annab tunnistust Eesti Rahva Muuseumi arhiivimaterjal.

Kindaid kooti peamiselt talvel aga ka igal ajal kui aega ja lõnga oli. Mõned virgemad perenaised küll kandsid vardakotti ka heinamaal siis lõunatunnis kui mehed söögiund magasid, naised kudusid. Isegi lehma hommikuti karjamaale ajades oli mõnel naisel vardakott kaelas ja sõrmed kudusid käies. Mõnikord kasvõi asjapärast naabrinaisele külla minnes võeti vardakott kaasa, et kududa teel ja külas juttu rääkides, kus ka üksteise kindaid vaadati ja kirjalõngu arutati.”
KV 196:260, 261. 1966, Häädemeeste.

Võistlusel osales kuus neljaliikmelist võistkonda. Võitjaks osutus kogenud meistrite võistkond koosseisus Anu Pink (Türi), Anu Kabur (Muhu), Mai Meriste (Muhu), Siiri Reimann (Haapsalu). Teise koha saavutas TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia rahvusliku tekstiili eriala tudengite ja vilistlaste võistkond,

Foto 6. “Käi ja koo” võistlushoos. Foto Sandra Urvak.

Foto 7. II koha saavutanud rahvusliku tekstiili eriala tudengite ja vilistlaste võistkond.

Foto Sandra Ürvak.

kolmandale kohale jõudsid Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli tekstiilitöö eriala õpilased. Võistlusele andis rahvusvahelise mõõtmee ameeriklanna Mary Germaini osalemine.

Konverentsi õnnestumine annab põhjust uute rahvusvaheliste ürituste planeerimiseks. Mudel, kus ühte üritusse on koondatud ühelt poolt tagasivaated ajaloolistele esemetele ja teisalt selle teadmise rakendamine nüüdisaegses loomingu, täidab rahvusliku käsitöö osakonna missiooni ja aitab ergastada meie käsitööelu. Täname konverentsi peakorraldajat Riina Tombergi, tehnilist peakorraldajat Taavi Tagelit ja OmaMoe etenduse peakorraldajat Laidi Sergejavat!